

ПРЕД НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ

Човечеството се намира пред нови велики перспективи, осветлени с решенията на XXII конгрес на Комунистическата партия на Съветския съюз. Конгресът продемонстрира живото превъплътяване в ръководни идеи на творческата мисъл на марксизма-ленинизма. От приетата от него програма за икономическо строителство, за развитие на социалните отношения и културата чувстваме как днешното социалистическо общество крачка по крачка се приближава към комунизма. С решенията си конгресът издигна на голяма висота именно онай дейна работа на мисълта, която превръща теорията в практика, а практиката — в теория. С програмата за строителството на дългочестаното и изстраданото от човечеството комунистическо общество се свързват в единно цяло грандиозното предвиждане с творческото всекидневно дело, с необходимата в момента организаторска работа. Програмата разширява и обогатява конкретните ни представи за облика на бъдещото общество. Тя сочи огромния прогрес, който ще се извърши в областта на икономиката и обществените отношения. В нея е продължена научната разработка на въпросите за социалистическата демокрация, за ролята и значението на марксистко-ленинската идеология, за политическото, моралното, естетическото превъзпитание на хората.

Едно от важните дела на конгреса са практическите мерки за окончателното разчистване на вредните последици от култа към личността на Сталин. Не е възможно да се върви напред, към нови завоевания, без премахване на всичко онова, което бе наслоено по времето на култа към личността на Сталин и което пречеше за създаване на нормални условия за творческата дейност на масите и индивида, за разгръщане силите и възможностите на колектива в строителството на комунистическото общество.

У нас XXII конгрес получи изключително силен резонанс. Свидетелство за това са интересът към него у целия народ и решенията на Ноемврийския пленум на Българската комунистическа партия. Тези решения са подготовка към VIII конгрес на партията, който, по примера на XXII конгрес на КПСС, ще приеме величествена програма за бъдещето на нашата страна, за изграждането на комунизма у нас и ще утвърди окончателното преустройство на живота и в партията, и в страната на солидни, демократични ленински основи.

Важно събитие в нашия живот е решението на Ноемврийския пленум за окончателното развенчаване на култа към личността на др. Вълко Червенков. Пленумът взе мерки за разчистване на вредните последици от този култ, които отчасти и след Априлския пленум продължаваха да създават трудности за нашето сигурно движение напред.

Една от областите на живота, в която вредата от култа към личността е особено осезателна, е областта на литературата. По времето на култа съществуваше скованост на мненията, липсваха нормални условия за творческо обсъждане и решаване на литературните въпроси. Вредата от тая скованост се пренасяше неизбежно в творческата практика. По времето на култа възникна и се утвърди неправилно, стеснено разбиране за характера на положителния герой. Положителният герой — според това разбиране — не е обикновеният, всекидневният труженик — строител на социалистическото общество, а предимно администраторът, ръководителят отгоре. За него — ръководителя и администратора — се пишат романи, него възпява поезията, нему се отдават всички заслуги в областта на живота. Той засенчва ония, които със своя труд и усилия наистина творят новото. Възпяването на администратора-ръководителя няма нищо общо, разбира се, с пресъздаването образа на комуниста, на прекрасния борец, мечтател и претворител на живота, чиято висока идейност и морал са образец и „норма“ за поведението на всеки честен човек. Славословието на „избраната“, „ръководна“ личност се съпътствуваше със стеснен поглед върху живота. То пречеше на нашите писатели да видят истинските герои на времето ни. То не им помагаше да открият и усетят издълбоко истинските конфликти на действителността, онези сложни и противоречиви често пъти борби, през които преминава развитието напред, трудността, в които израства човекът на нашето време. Та можеше ли и да бъде иначе? Можеше ли писателят да надникне по-дълбоко в конфликтите и сътолковенията на трудовото ни всекидневие, когато за него всичко в живота се разрешава с магическата пръчка на личността-ръководител, с повелите на личността-администратор, която стои „горе“ и нарежда работите „благополучно“. Всичко това предопределяше еднолинейното изобразяване на характерите, лакирането на действителността.

Не в съвсем благоприятно положение по времето на култа бе нашата литература в идейно-художествено отношение. Тя често пъти механично „утвърждаваше“ и отричаше, без да е близо до процесите и явленията. Въпреки усилията си да излезе от тресавицето на сектантството и догматизма, литературната критика бе скована от суровата и жестока присъда, която ѝ се произнесе с редакционната статия за романа „Тютюн“. Поради това, дори и когато създаваше ненормалното положение, създадено в нашата литература, поради господството на култа, дори и когато имаше какво да каже, тя най-често мълчеше.

Наистина художественото творчество не пресекна и по времето на култа. Да се отричат постиженията сега би било неправилно и дори нелепо. Талантливи писатели създадоха значителни произведения главно за революционното минало на народа и отчасти за съвременността. Дори литературната ни критика има някои завоевания — в усилията към по-задълбочено и по-оригинално разглеждане на литературните проблеми, в оценката на литературното ни наследство. Но колко по-големи и по-значителни щяха да бъдат нашите сполуки, ако съществуваша условия за нормален, пълноценен литературен живот, за по-свободна размяна на мнения, за преодоляване на цитатничеството и догматизма, за активна литературнокритическа дейност.

Положителни промени настъпиха у нас след Априлския пленум на партията. Важно значение за разволя на българската литература през последните години има докладът на др. Тодор Живков пред годишното събрание на българските писатели — 1958 г. На това събрание др. Тодор Живков

издигна лозунга „Повече между народа, по-близо до живота“. Този лозунг носи в себе си фактически съдържанието на цяла естетическа програма. Той набелязва правилната насока, в която трябва да се развива литературата ни. Той изисква нашият писател с ума и сърцето си, на дело да е там, където се създава и твори в усилия и борба новият живот. Той изисква писателят да не гледа на живота отдалече, от кабинета и работното бюро, а да се сблъска с хората, да носи в себе си свободно и пълновластно ентузиазма, чувствата, вдъхновението на скромните создатели на нашата нова действителност. Този естетически принцип налага по-нататък художникът да излиза в творчеството си от здравите и мъдри позиции на народа, на партията при преценката на явленията и да не изпада в затъмняващо истиините на живота черногледство. Той се противопоставя на онова умъртвяване на мисълта, на онова сковане на чувствата, които бяха неизбежни при ограниченото, тесноръдното, култовско тълкуване на действителността.

Той изисква най-сетне съзнателен стремеж и постоянни усилия за създаване на красива и благородна художествена форма, форма, която, разкривайки богато съдържание, допринася литературата да завладява сърцето и ума. Дълбоките предпоставки за такава форма са в изучаването и наблюдаването на действителността — мъдро, угълбено — както и в полета на ярко, творческо въображение. Естетическият принцип „Повече между народа, по-близо до живота“ е изцяло антикултовски по насока и съдържание на вложените в него идеи. Той подпомага нашите писатели в благородните им усилия да пресъздадат образа на нашето време, да сътворят значителни, вълнуващи, пълноценни художествени произведения. Той е напълно съзвучен с онази голяма културна политика на свързване литературата с живота, която се провежда в Съветския съюз, в социалистическите страни.

В Програмата на КПСС се изтъква като главна задача през следващите години по-нататъшното изграждане на новия човек. Става дума за моралния облик на комуниста — на етично чистата, хармонично развитата личност на нашата епоха, каквато създава и може да създаде само комунистическото общество. Между многото фактори, които допринасят за духовното оформяване на новия човек, са изкуството и литературата. Тяхното непосредствено възпитателно въздействие е от особено голямо значение за пробуждането на здравите, творчески сили в личността, за очистването ѝ от наслоенията на миналото, за духовното ѝ израстване като творец на новия живот. С отразяването само на миналото тази цел не може да се постигне. Ето защо от голяма важност е въпросът за съвременната тема в литературата. И в по-широк смисъл — за съвременността в изкуството изобщо. Безспорно, за да се извае личността на новия човек — съвременник и труженик на комунизма, допринася и онака художествена литература, която рисува народните борби в миналото против експлоатацията и потисничеството, против капитализма и фашизма. Но благородната задача за комунистическото възпитание на човека изпълнява най-сполучливо голямата литература, която върви по пресните следи на съвременността. Тя има възможност да обрисова цялостно човека на нашето време с безкористната му преданост на делото на комунизма в противовес на хитрото мошеничество и кървавата жестокост на разложената духовно личност в капиталистическото общество. Само литература, която носи в себе си образа на нашето време, може да ни внуши непосредно, осезателно истината за ролята на милионите народни маси — работници, селяни, интелигенция — в претворяване на живота върху нови, непознати досега за човечеството отношения. Само

такава литература може да събуди дълбок философски размисъл за истинските пътища и насоки на живота в наши дни. Разбира се, става дума не за дидактични творби, а за истинско пълноценно изкуство, чието развитие изисква подходящи условия.

Поради значението на литературата като просветляващ човека възпитателен фактор, литературознанието, литературният печат и цялата културна общественост трябва да подпомогнат нашите писатели да възсздадат богати и сложни образ на съвременността.

В това важно дело следва да включи усилията си и редакцията на списание „Литературна мисъл“.

Списанието навлиза вече в своята шеста годишнина. През последните пет години то допринесе твърде много, за да се поставят на разглеждане наред с основните въпроси за партийността и народността, за идейното звучение на литературата и някои нови за нашето литературознание въпроси — въпросите за стила, за психологията на литературното творчество, за психологическата характеристика на героя и т. н. То осветли редица проблеми за направления в историята на нашата литература, постара се с отделни статии да навлезе в идейно-художествения свят на видни представители на литературата ни. На страниците на списанието бяха поставени и някои проблеми на съвременната ни литература, както и на творчеството на съвременни писатели. Но списанието допусна и някои грешки. Става дума за статии, в които се говори за борбата срещу сковаността, за „творческата свобода“ и творческото разбиране на социалистическия реализъм, както и за статии, в които бяха недооценени някои литературни жанрове, както и развоя на естетическата мисъл у нас. Става дума също и за недостатъчното разработване на въпросите и съвременната ни литература. Допуснатите грешки — макар и в процес на творчески дирения — трябва да държат на изрек редакцията в усилията ѝ да воюва за правилната партийна линия в литературата, в усилията ѝ, както досега, да поставя творчески въпросите на нашето литературознание и на класическото ни наследство.

Проблемите на днешната ни литература трябва да заемат своето важно място на страниците на списанието. „Литературна мисъл“ е необходимо да потърси разнообразни начини за разглеждане на въпросите за съвременността в литературата — от обобщаващата статия и есето до преценката за отделна съвременна творба и творческата анкета. Особено необходими са статии, които научно разработват въпросите за съвременността в художествената литература, въпросите за значението на личността-творец, за отношението ѝ към различните проблеми на съвременността — политически, морални и т. н. Необходимо е да се обхванат по-цялостно, по-нашироко въпросите за характерните тенденции в различните жанрове на нашата литература. Нови явления се забелязват в нашия роман, в разказа, в лириката, в драматургията. Нашата литература излиза от онай скованост, която бе създадена в миналото с догматичните ни разбирания за типичното. Все повече нашите писатели се проникват от съзнанието, че самите условия на живот у нас са вече благоприятни за проявяването на хубавото, душевно благородното у човека. И те търсят положителния герой в тая насока, изследват душевността на гражданина на обществото, а не на личността, облечена във власт, личността с определена професионална квалификация, с култовски навици и манталитет. Разбира се, не бива да се забравят главните движещи цели на нашия живот — борбата за социализъм и комунизъм, ръководната роля на партията, както понякога правят това

някои млади автори. Нови явления се забелязват и в областта на художествената форма — по-оригинална, по-ударна е тя, по-пълно изразява вече едно сложено поетично съдържание. Тия процеси към големи, нови творчески открития изискват своето изследване. Проблемите за съвременността в нашата литература и за художественото претворяване на богатството и разнообразието на нашия живот следва да привлече сериозно вниманието на литературната ни критика, на марксистическата естетика.

Несъмнено, борбата за съвременната тема и съвременност в литературата и изкуството не изчерпва цялостно задачите на списанието. Самата тази борба предполага висока култура на марксистическото мислене, обща задълбоченост на духовния и културен живот. Ето защо насочването на марксистическото литературознание към въгълбено разглеждане на специалните въпроси е една от важните предпоставки за създаване култура на изследователската работа, култура на творческия живот изобщо. Предстои разглеждането на редица методологически въпроси. XXII конгрес на КПСС постави по новому въпросите за партийността и народността с тезиса за общонародния характер на държавата. По-ново тълкуване в сравнение с това през време на култа получи въпросът за нашия социалистически хуманизъм. Грижата за човека, която е редом с нас в борбата за комунистическото общество — ето вдъхновените извори на тоя хуманизъм. Малко е направено у нас, за да се предвизис напред, на марксистическа основа, такъв важен за изкуството въпрос, като въпроса за психологията на литературното творчество. На Запад буржоазната наука му отделя по-голямо внимание. Но за нея творческият акт се изчерпва вече не дори с вдъхновението и „интуицията“, а с „подсъзнателното“. За марксистическото литературознание, изучаващо психологията на литературния процес, са важни въпросите за възникването на художествената идея, за връзката между идейните и естетически моменти в замисъла и т. н. Малко изследователска работа се върши у нас в областта на по-общите категории на естетиката, в областта на методите на изследвания на отделните литературни науки: поетика, стихознание, стилистика и т. н. А от такъв род изследвания зависят както бъдещето на естетиката у нас, така и бъдещето на специалните литературни науки. Списанието трябва да даде своя принос за разработването на тия въпроси.

Списание „Литературна мисъл“ трябва да разшири своята тематика и в проучванията на класическото ни наследство, като, естествено, и тук се почувствува свежият вятър на XXII конгрес, свежият вятър на творческата мисъл, която умело свързва проучванията на миналото с проблемите на съвременността. На Литературния институт при БАН предстои да завърши работата по написване на четири томна история на българската литература. Тая задача, при липсата на повече монографични изследвания, е невъзможно да се осъществи без грижливо, задълбочено разискване на въпросите на литературното ни наследство върху страниците на списанието.

През 1963 г. в София ще се проведе Петият славистичен конгрес. На конгреса марксистическото литературознание ще излезе с изследвания върху важни въпроси из историята на славянските литератури. Тези изследвания ще допринесат, безспорно, да се осветлят нови страни от класическото наследство, да се изясни характерът на литературните течения, господствували в миналото, да се установят нови истини относно заедничността между традиция и новаторство — и в предходната, и в съвременната литература. „Литературна мисъл“ трябва да участва в обсъждането на всички тези въпроси.

Както на XXII конгрес на КПСС, така и на Ноемврийския пленум на нашата партия се отбелязва, че главната опасност за международното комунистическо движение си остава ревизионизмът. Ето защо на страниците на „Литературна мисъл“ следва да намерят място както статии и материали, с които нашето литературознание воюва срещу буржоазната идеология, така и материали, които разобличават погрешновенията на ревизионизма. Всичко това определя широтата и разностранността на задачите, които стоят пред списанието, наред с голямата и важна повеля — творческо научно осветляване на пътищата на съвременната ни литература.

Нашата страна преживява голям строителен ентузиазъм. Тя върви уверено към VIII конгрес на своята партия. Нашата литература и нашето литературознание трябва да се включат в общия подем и то тъкмо с разрешаването на задачите, които стоят пред тях. Демократизирането на обществения и културен живот след преодоляването на култа към личността на др. Вълко Червенков създава благоприятни условия за това. Нека използваме тия условия, за да дадем нов тласък към творчески завоевания на родната наука — на естетиката, на литературната теория, на литературната критика.